

**ТРОШКОВНА АНАЛИЗА ЗА МЕНСТРУАЛНИТЕ
ПРОИЗВОДИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА:
ВЛОГОТ ВО МЕНСТРУАЛНОТО ЗДРАВЈЕ Е ВЛОГ ВО
ЗДРАВИ ПОКОЛЕНИЈА**

ТРОШКОВНА АНАЛИЗА ЗА МЕНСТРУАЛНИТЕ ПРОИЗВОДИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: ВЛОГOT ВО МЕНСТРУАЛНОТО ЗДРАВЈЕ Е ВЛОГ ВО ЗДРАВИ ПОКОЛЕНИЈА

ЗГ Новинари за човекови права – Скопје

Уредник: Наташа Доковска

Соработници: Александра Радевска

Графичко обликување: ЕКОНЕКТ

Скопје, ФЕВРУАРИ 2022

КРАТЕНКИ

НЧП – Новинари за човекови права

ЦоР – Цели за одржлив развој

УМХ – Управување со менструална хигиена

УМЗ – Управување со менструално здравје

CEDAW – Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација на жените

FREE PERIOD – Движење кое се залага за пристап до бесплатни производи за УМЗ

Подпроектот „Стоп за даночната родова дискриминација“ е реализиран во рамки на проектот на Центарот за истражување и креирање политики - ЦИКП „Мрежа за одговорно буџетирање во Западен Балкан и Република Молдавија“, овозможен со финансиска помош од Австриската агенција за развој (АДА) и Шведската агенција за меѓународна развојна соработка (СИДА). Содржината на оваа анализа е исклучиво одговорност на Новинари за човекови права и не мора да ги споделува или одразува гледиштата и толкувањата на АДА, СИДА и/или ЦИКП.

Наместо вовед

Жените и девојките сочинуваат 50% или повеќе од корисниците на услугите за вода и санитација и се вистински (де факто) управителки со површиските води и санитацијата - основната алатка за управување со личната хигиена. Околу 52 % од женската популација е во репродуктивна возраст и повеќето од нив менструираат секој месец. Во светот, поголемиот дел од нив, особено девојчињата на училиште и жените кои работат (користат јавни установи), немаат пристап до чисти, приватни и безбедни санитарни јазли. Ова значи дека немаат каде да ги сменат нивните влошки или тампони, ниту каде да ги измијат рацете.

Глобалните трендови, особено во руралните средини, покажуваат дека неостатокот на соодветно управување со менструалното здравје влијае на отсуството на девојчињата на училиште. Истражувањата на Новинари за човекови права покажуваат дека девојчињата и кај нас избегнуваат да одат на училиште за време на периодот, пред сè поради несоодветни услови за управување со менструалното здравје, а околу 30% од жените тврдат дека немаат континуиран пристап до производите за менструална хигиена. Главна причина за тоа е високата цена на производите за менструална хигиена кои кај нас се оданочени со 18%, иако не станува збор за луксузни производи.

Како резултат на немање пристап до услови за управување со менструалното здравје, девојчињата и жените заостануваат во општеството, со што се попречуваат нивните можности за еднаквост и учество во јавниот живот, заштитени со Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врзјените (CEDAW) ¹.

CEDAW неодамна призна дека руралните жени и девојки доживуваат уште поголема дискриминација и кршење на нивните човекови права отколку урбаните жени. Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените препорачува дека руралните жени и девојчиња мора да имаат „физички и економски пристап до санитација“ ².

Сите државни чинители кои ја имаат потпишано Конвенцијата имаат позитивна обврска да обезбедат и жените од руралните средини да имаат непречен пристап до основните услуги и стоки, како хигиенски влошки и слично. ³

Оваа обврска исто така се однесува и на правото на девојчињатана образование и наметнува обврска на државите кои ја ратификувале Конвенцијата да обезбедат „училиштата во руралните средини да имаат соодветни простори со вода и посебни, безбедни, тоалети за девојчиња, како и да понудат образование за хигиена и ресурси за менструална хигиена, со осебен фокус на девојчињата со посебни потреби“ ⁴, притоа верувајќи дека ситуацијата во урбаните средини е на повисоко ниво.

Во Северна Македонија податоците покажуваат дека во 74 училишта тоалетите не биле реновирани 15 години, а 64 училишта не биле реновирани од 10 до 15 години ⁵, што доволно говори за пристапот до санитација. Жените се почесто се соочуваат и со проблем при пристап до производи за управување со менструалното здравје, а работничките кои работат на отворено немаат никаков пристап до санитација. Од друга страна, во Скопје сè уште нема јавни тоалети!

¹ CEDAW, (1997) General Recommendation No.23, paragraph 7

² CEDAW, (2016) General Recommendation No.34: Rights of Rural Women. UN Doc CEDAW/C/GC/34 paragraph 83

³ CEDAW, (2016) paragraph 85(b)

⁴ CEDAW, (2016) paragraph 34(h)

⁵ <https://24.mk/details/25-minuti-rechisi-140-uchilishta-ne-gi-renovirale-toaletite-povekje-od-10-godini>

Новинари за човекови права во своите настојувања никој да не остане запоставен во пристапот до средства за управување со менструалното здравје, ја направи трошковната анализа за менструалните производи во рамки на проектот “Мрежа за родово-одговорно буџетирање на буџетот во Западен Балкан и Република Молдавија”, подржан од Австриската агенција за развој и Шведската агенција за меѓународна соработка, со цел да се понудат решенија за ублажување на состојбата со менструалната сиромаштија и побрзо постигнување на ЦОР 6.2.

За потребите на истражувањето беше направена анонимна анкета во која беа опфатени 1.290 жени од рурална и урбана средина, на возраст меѓу 14 и 48 години. Жените одговараа на една-пред подготвен прашалник, а податоците од анкетните прашалници беа статистички обработени, а од добиените податоци се изработија табелерни и графички прикази.

Со анкетното истражување кое ни помогна во обработка на трошковната анализа, собравме податоци во однос на следните области:

- Демографски и социо-економски карактеристики;
- УМЗ и условите под кои се управува;
- Цената на средствата за УМЗ, на лековите и лечењето за време на периодот;
- Грижата за сопственото здравје и грижата за животаната средина;

ВЛОГОТ ВО МЕНСТРУАЛНОТО ЗДРАВЈЕ Е ВЛОГ ВО ЗДРАВИ ПОКОЛЕНИЈА!

Наташа ДоковскаСпировска

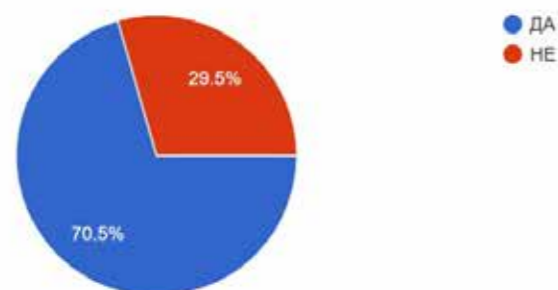
Како во Македонија жените управуваат со менструалното здравје?

Лошата хигиена при менструалниот циклус редишвикана од недостатокот на едукација за ова прашање, постојаните табуа и стигмата, ограничениот пристап до хигиенски производи за менструација, како и лошата санитарна инфраструктура ги поткопува образовните можности со што има голем број девојчиња изостануваат 2-3 дена во текот на месецот од училиште. Проблем претставува и загрозувањето на здравјето при што се бележи зголемување на инфекциите кај жените за 70 отсто, што пак од друга страна влијае врз социјалниот статус на жените и девојчињата ширум светот, па и кај нас, а што може да се нотира преку намалена самодоверба на жената, отсуство од работа и губење на гордоста.

Податоците од истражувањето за менструалната сиромаштија во Северна Македонија покажуваат дека 29,5% од жените кај нас не можат да си дозволат никаков пристап до менструални производи за управување со менструалното здравје, па место стандардните производи користат весници, хартија или самонаправени влошки од текстил.

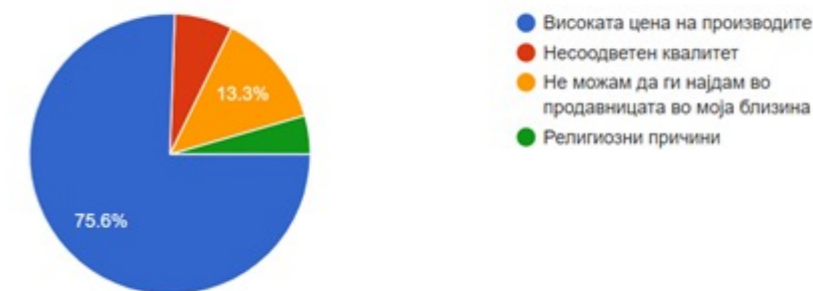
1. Дали имате непречен пристап до средства за управување со менструалната хигиена?

1290 responses

Во Северна Македонија од 1.290 испитанички, 380 жени (29,5%) одговориле дека немаат пристап, а 75,6 отсто од нив одговориле дека причината за тоа е високата цена на производите.

910 responses

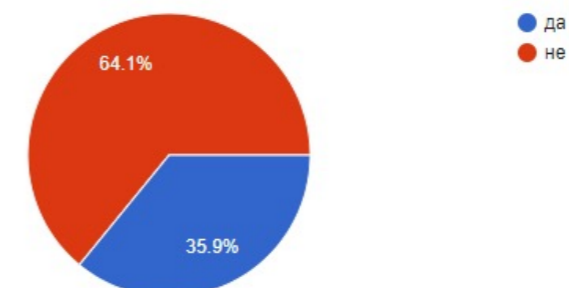

Кај нас, жените во просек трошат околу 250 денари месечно за менструални производи ако се пресмета просечната цена од 125⁶ мкд на пакет влошки, не вклучувајќи ги лековите за стомачни болки и евентуалното отсуство од работа.

Само колку за илустрација, 464 жени од 1290 испитанички (36%) одговорија дека еден до два дена во месецот отсуствуваат од работа поради дисменореа (менструални болки). Повеќе од 70% од испитаничките потврдно одговориле дека за време на циклусот пијат лекови за намалување на болките, што во просек го зголемува месечниот издатоци за управување со менструалното здравје за дополнителни 150 денари.

Дали отсуствувате од работа за време на периодот:

1290 responses

Жените/девојките во Северна Македонија месечно просечно трошат 250 денари по лице за купување на производи за лична хигиена за време на периодот, но и дополнителни 150 денари минимум за лекови за намалување/ублажување на стомачни болки, ако се има просечната цена на аналгетици и капки кои се користат за ублажување на болките⁷. Доколку некоја од жените остане дома, односно користи боледување, тогаш цената на месечно ниво се искачува и до 1000 денари, во зависност од висината на дневница. Имено, ако просечната плата во месец јуни изнесува 28869 денари⁸, тогаш дневницата изнесува 1202 денари. Ако имаме предвид дека голем процент

⁶ Просечна цена на менструалните влошки во малопродажба

⁷ Цена на лекови (аналгетици и капки) за ублажување на менструални болки.

⁸ <http://www.stat.gov.mk/>

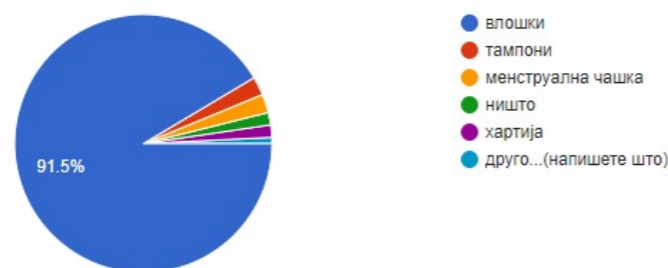
на жените се вработени во приватен сектор и земаат минимален месечен надоместок од 14.500 денари, доаѓаат до некоја средна висина на дневница од 500 денари, а за два дена отсуство од работа ќе значи 1000 денари помалку на сметката. Доколку пак во семејството има повеќе жени во сексуално репродуктивен период, за толку се зголемува сумата што едно семејство треба да ја издвои за УМХ.

Во зависност од бројот на жени во семејството и бројот на плати и нивната висина, кај социјално загрозените семејства имаме процент меѓу 15-17% од примањата што треба да се издвојат за УМЗ на женските членови од семејството. Пресметката е направена врз основа на минималната плата, поделена со сумата што се издвојува за купување производи за управување со менструалното здравје. На пример ако имаат месечни примања (социјална парична помош)⁹ од 7120 мкд денари, а имаат 4 жени во репродуктивен период кои во просек трошат по 250 денари за влошки, тоа значи дека само за влошки двојат 1000 денари, плус уште дополнителен издаток за лекови против менструални болки, доаѓаат до 17% отсто од примањата, кои никој нема да ги оддели.

Кај нас, жените/девојките во најчест случај користат влошки за управување со менструалното здравје, односно 91,5% од испитаничките кои одговориле дека имаат пристап до производи за управување со менструалното здравје, а само две жени одговориле дека користат менструална чашка.

3. Кој вид на производи за менструална хигиена користите?

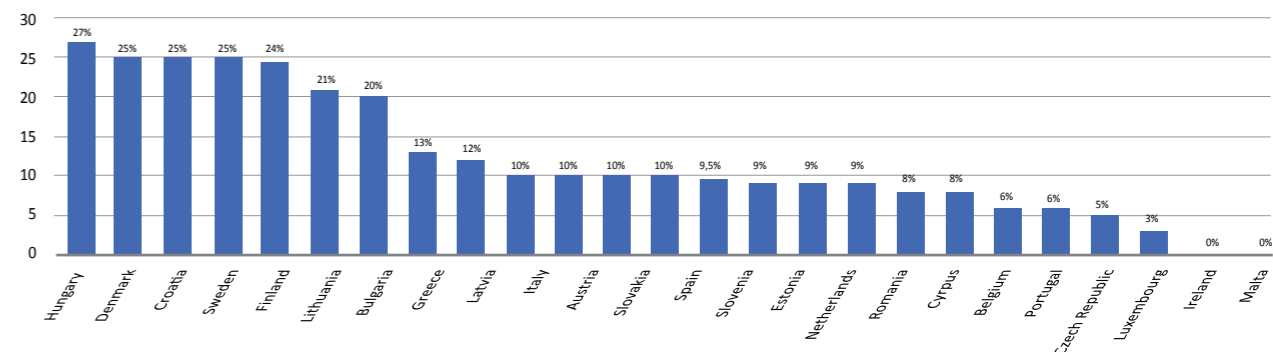
910 responses

За разлика од кај нас, во Европа жените најмногу користат тампони, а и процентот на кориснички на менструалните чашки е над 20%.¹⁰ Кај нас свест за користење менструална чашка е мошне ниска, притоа не гледајќи дека покрај тоа што е поефтина (ја купуваш еднаш, а ја користиш до пет години), е и побезбедна и еколошки поприватлива. Само колку за илустрација, во Северна Македонија, месечно се фрлаат над 6 милиони парчиња менструален отпад, ако се знае дека има 400.000 жени во репродуктивен период, кој според просекот на користење на средства за менструална хигиена трошат по 15 парчиња влошки или тампони.¹¹

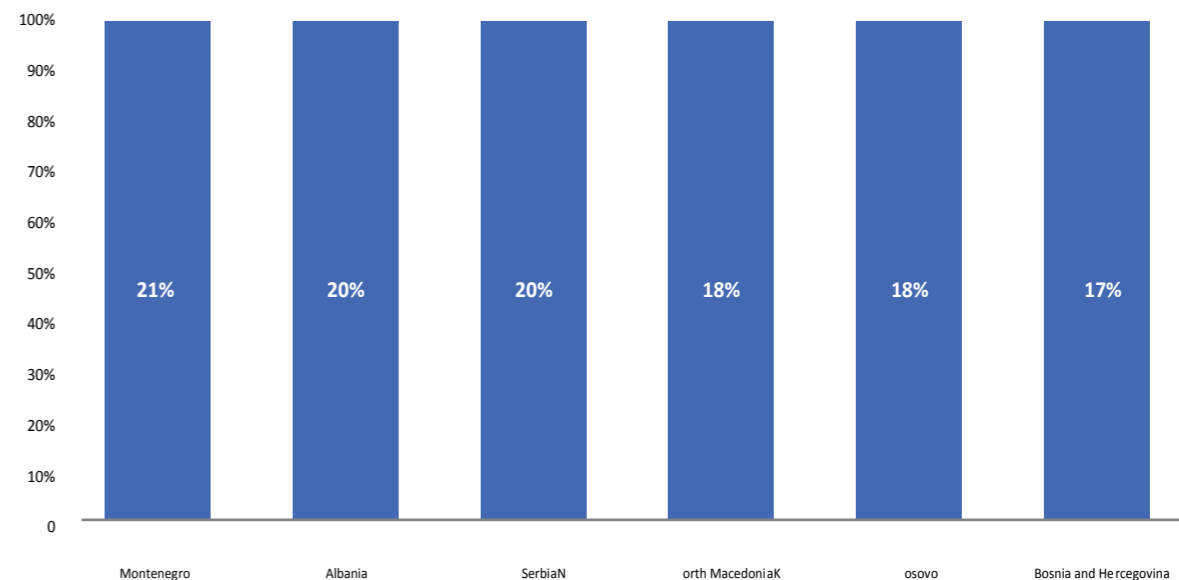
Во Европа 9 од 10 жени имаат непречен пристап до менструални производи¹², а во голем број држави започна процес на намалување на даночната стапка со цел намалување на цената на производите¹³, како и бесплатна поделба на менструални производи (Велика Британија¹⁴, Фран-

ција - Париз¹⁵, Шпанија¹⁶, на универзитетите низ Холандија¹⁷, Нов Зеланд¹⁸), а се во насока на целосно исполнување на ЦОР 6, односно подцелта 6.2.¹⁹

Стапката на ДДВ на менструални производи во ЕУ²⁰

За разлика од земјите членки на ЕУ, во земјите од соседството висината на ДДВ-то на производи за управување со менструалното здравје се движи од 17% во БиХ, до 21% во Црна Гора.²¹

Стапката на ДДВ на менструални производи во земјите на Балканот²²

¹⁰ https://www.mtsp.gov.mk/uslugi-ns_article-socijalna-paricna-pomosh.nspx

¹¹ <http://jhrmk.org/wp-content/uploads/2019/05/TUKA.pdf>

¹² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-006746_EN.html

¹³ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-006746_EN.html

¹⁴ <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-51629880>

¹⁵ <https://www.globalcitizen.org/en/content/france-free-period-products-high-schools/>

¹⁶ <https://zerowasteurope.eu/2021/10/catalan-government-goes-one-step-further-in-fighting-period-poverty/>

¹⁷ <https://www.advalvas.vu.nl/en/nieuws/women-should-have-access-menstrual-products-all-time>

¹⁸ <https://www.education.govt.nz/our-work/overall-strategies-and-policies/wellbeing-in-education/access-to-free-period-products/>

¹⁹ <https://www.sdg6monitoring.org/indicator-621/>

²⁰ <https://civio.es/medicamentalia/2018/11/07/14-european-countries-levy-the-same-vat-on-sanitary-towels-and-tampons-as-on-tobacco-beer-and-wine/>

²¹ <https://civio.es/medicamentalia/2018/11/07/14-european-countries-levy-the-same-vat-on-sanitary-towels-and-tampons-as-on-tobacco-beer-and-wine/>

²² <https://civio.es/medicamentalia/2018/11/07/14-european-countries-levy-the-same-vat-on-sanitary-towels-and-tampons-as-on-tobacco-beer-and-wine/>

Како до поефтино и поквалитетно управување со менструалното здравје?

Тргувајќи од тоа дека високата цена на чинење на производите за управување со менструална хигиена е најголемата причина за тоа што дури 29,5% од жените да немаат пристап до производи за управување со менструалното здравје, НЧП преку трошковна анализа дојде до неколку можни решенија за ублажување на проблемот со менструалната сиромаштија во Северна Македонија.

1. Намалување на цената на менструалните производи преку намалување на ДДВ-то од 18 на 5% и/или субвенционирање на производите за УМЗ.

Намалувањето на ддв-то од 18 до 5 % е сигнал дека државата се грижи за своите жители и ги почитува основните човекови права меѓу кои е и правото на менструално здравје, па така со неговото намалување сумата ќе се намали за околу 30 денари на месечно ниво или 360 денари годишно. Од друга страна, пак, државата ќе биде ускратена со 13% помалку пари од ДДВ-то за менструални производи. Математички изразено тоа е еднакво на 400.000 жени во репродуктивен период кои трошат во просек по 250 денари месечно е еднакво на сто милиони денари (100.000.000 денари). Од оваа сума сега по основ ДДВ се слеваат близу 18.000.000 денари, а со намалување на ДДВ-то од 18% на 5%, во државната каса на месечно ниво би влегувале 13.000.000 денари помалку или околу 211.000 евра

Трошковната анализа за менструалните производи која ја направивме во рамки на проектот “Мрежа за родово-одговорно буџетирање на буџетот во Западен Балкан и Република Молдавија”, подржан од Австриската агенција за развој и Шведската агенција за меѓународна развојна соработка, покажува дека во Северна Македонија жените се подготвени да одделуваат до 100 денари месечно за УМЗ, што е незамисливо ако се има предвид дека цената на производите кои најмногу се користат и се најквалитетни чинат 150 денари, не вклучувајќи ја цената на лекови кои се конзумираат тие денови, како и евентуалното отсуство од работа.

Ова говори дека државата покрај намалувањето на ДДВ-то на производите за менструална хигиена, треба да размисли за субвенционирање на цената на менструални производи и таа да не ја надмине цената од 150 денари по жена месечно. Имајќи предвид дека кај нас нема производство на производи за управување со менструалната хигиена, останува државата да ја субвенционира цената или/и да поттикне и поддржи домашно производство на еколошки безбедни производи за управување со менструалната хигиена, со што би се намалила и цената на чинење на истата.

Истовремено, властите треба да размислат и во насока на тоа да се стават на позитивна листа лековите кои жените ги конзумираат за намалување на менструалните болки.

Загрижува и податокот од компаниите кои продаваат менструални производи, а кој вели дека за време на КОВИД кризата за 11% е намалена продажбата на производи за менструално здравје, што говори дека има зголемен процент на менструална сиромаштија. Ние немаме намалување на бројот на жени во репродуктивен период, што значи дека сè повеќе жени имаат проблем во непречен пристап до производи за управување со менструалното здравје.

2. Субвенционирање на менструалната чашка

Менструалната чашка се смета за најевтина и најбезбедна. Трошоците за неа варираат во голема мера од 500 до 2500 денари²³ по производ.

Производите за повеќекратна употреба на менструалниот циклус се поекономични од производите за еднократна употреба. Парите ќе се заштедат со користење на менструална чашка, во споредба со другите опции, од причина што една чашка се користи во период од 3-5 години. Само колку за пример, една жена кај нас троши просечно 3000 денари годишно на влошки и тампони. Ако жената има менструација 40 години, трошокот за влошки и тампони е 120.000 денари. Ако просечната силиконска менструална чашка трае помеѓу три и пет години, тогаш за 40 години ќе бидат потребни помеѓу осум и 10 чашки. Ако менструалната чашка чини 1500 денари (просечна цена), сумата за овој издток за период од 40 години (векот на сексуално-репродуктивниот период кај жената) е од 9000 -15000 денари, што е речиси 10 пати поефтино.

Според студијата Лансет²⁴ низ Европа се продаваат 199 марки на менструални чаши достапни во 99 земји, но свеста за нивна употреба е ниска. Со наслов „Употреба на менструални чаши, истекување, прифатливост, безбедност и достапност: систематски преглед и мета-анализа“, студијата ги сумира прелиминарните докази за трошоците и заштедите на отпад поврзани со користењето на менструални чаши и упатува на тоа дека една менструална чашка може да чини многу помалку од влошки или тампони. Една чашка може да чини околу пет до седум проценти од трошоците за користење на 12 влошки (во просек по 0,31 долари секоја) или тампони (во просек по 0,21 долари) по период. Во текот на 10 години, една чашка се проценува дека создава 0,4 отсто од пластичниот отпад што се создава со влошки за еднократна употреба или 6 отсто од оној произведен со користење на тампони.

Другите придобивки од користењето на чашката се намалување на инфекциите кај жената, како и заштитата на животната средина. Според податоците од ИЈЗ²⁵ бројот на инфекции кај жените како резултат на несоодветно користење на менструалните влошки е зголемен за 70%. За разлика од влошките и тампоните, голем број на студии покажуваат дека менструалните чашки се најбезбедни, а истовремено и создаваат најмалку отпад. Само колку за илустрација во Северна Македонија месечно се фрлаат 6 милиони парчиња, ако се знае дека 400.000 жени се во репродуктивниот период и ако секоја од нив во текот на месечниот циклус користи по 15 влошки.

Сликвито,

400.000 x 15 = 6.000.000 парчиња отпад кој содржи пластика која пак се разложува во период од 5000 години.

За разлика од влошките и тампоните што се препорачува да се менуваат на секои три до пет часа, чашката се менува во период од 7-9 години, што со други зборови прави отпад еднаш на 84 месеци и тоа отпад кој се разградува многу побрзо.

Податоците покажуваат дека бројката на инфекции кај жените е зголемена за рекордни 70%, а цената на гинеколошки прегледи се движат од 800 до 8000 денари во зависност од тежината на инфекцијата. Лечењето, кое најчесто е со лекови кои не се на позитивната листа е над 7000 денари.

3. Free period – или пристап до бесплатни производи за менструално здравје на сите ученички вклучени во редовниот образовен процес.

Во Северна Македонија девојчињата велат дека отсутуваат од училиште поради немање услови за управување со меснструалното здравје. Дел поради лоша инфраструктура, а дел поради немање континуиран пристап до средства за менструални производи.

Бројот на ученички во сексуално репродуктивен период, вклучени во образовниот процес е 35.200 во средните училишта и 38.541 ученички во основни училишта или 73.741 ученички²⁶. За непречен пристап до менструални производи на државата и се потребни 159.280.560 денари или 2.654.676 евра за секоја ученичка во текот на една година со што државата ќе обезбеди имплементација на основното човеково право на хигиена, а истовремено ќе влијае и на намалување на давачките за лекување на инфекции предизвикани од лошо управување со менструалното здравје, ќе влијае на намалување на создавање отпад, како и намалување на штетите предизвикани од загадувањето што го предизвикува менструалниот отпад. Со други зборови, секоја ученичка во текот на една учебна година би добивала пакет со менструални производи, кои се еквивалент на 2.160 денари или по 180 денари месечно. Ако се пресмета ризикот по здравјето што ученичките што го имаат од несоодветно управување со менструалната хигиена, тогаш цената што државата треба да ја плати е многу повисока.

²³ [овие цени се за онлајн купување бидејќи кај нас нема да се купи и врз основа на прегледот од 2019 година на 199 брендови достапни во 99 земји]

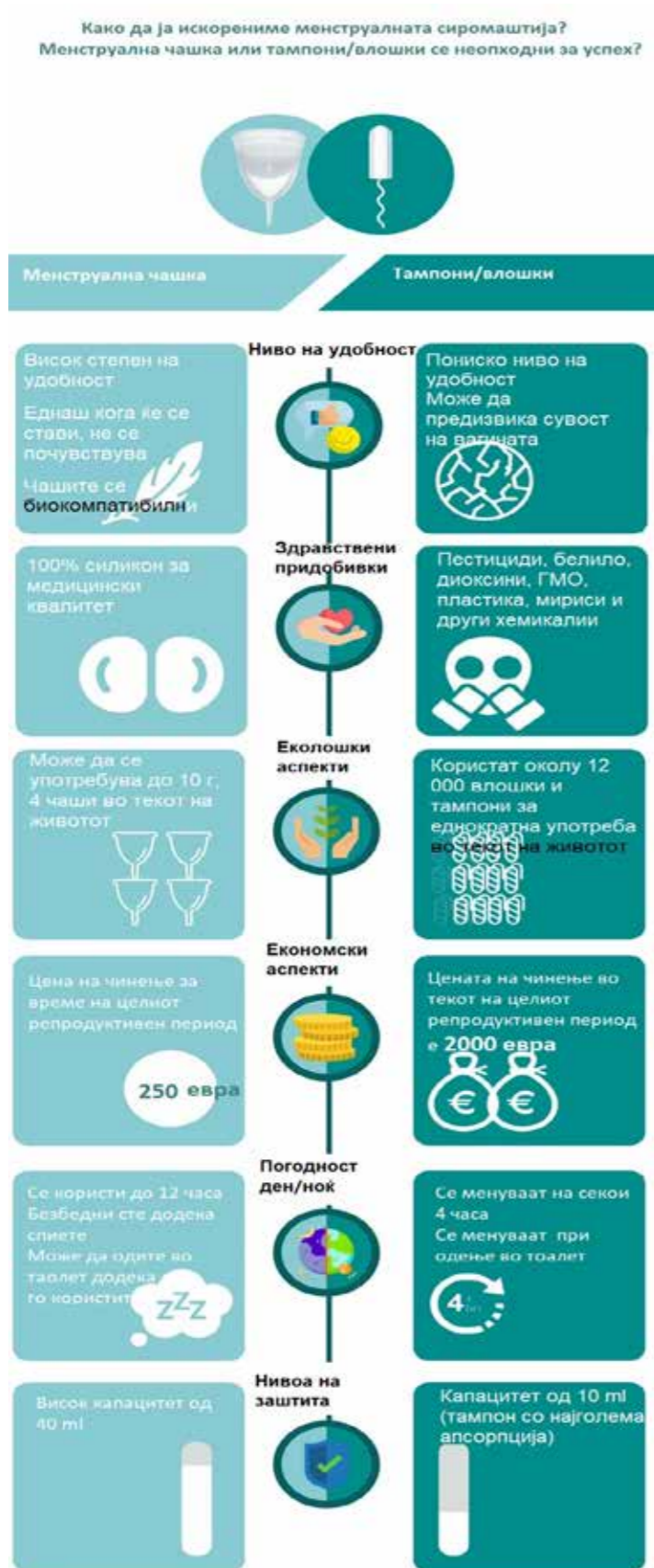
²⁴ <https://indianexpress.com/article/lifestyle/health/menstrual-hygiene-day-periods-and-menstrual-cup-6430193/>

²⁵ <https://www.iph.mk/svetski-den-na-menstrualna-higiena/>

²⁶ <https://www.stat.gov.mk/PrikaziSooopstanie.aspx?rbtxt=17>

ВЛОГ ВО МЕНСТРУАЛНО ЗДРАВЈЕ – ВЛОГ ВО ЗДРАВИ ПОКОЛЕНИЈА

НЧП во своите настојувања за елиминирање на менструалната сиромаштија бара од владата на Република Северна Македонија:

- субвенционирање на цената на производите за менструално здравје и намалување или укинување на ДДВ-то на менструалните производи;
- обезбедување на бесплатни пакети со менструални производи за ученичките вклучени во образовниот процес;
- компаниите во тоалетите покрај тоалетната хартија, во женските кабини, да имаат и менструални производи кои ќе им бидат оставени бесплатно на располагање на жените;
- Во моловите во женските тоалети да има бесплатен пристап до менструални производи;
- Во хотелските соби да има бесплатен пристап до менструални производи;

ВЛОГOT ВО МЕНСТРУАЛНОТО ЗДРАВЈЕ Е ВЛОГ ВО ЗДРАВИ ПОКОЛЕНИЈА

